

Rapport

efter kvalitetsgranskning av Läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7–9 i Risbro-
skolan i Fagersta kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om Risbroskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9. Granskningen av Risbroskolan i Fagersta kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt skolor under våren och hösten 2011. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubrikerna Syfte och frågeställningar samt Metod och material.

Skolinspektionen kommer vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37). Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan. Därmed utgår kvalitetsgranskningen från dessa författningar när det gäller årskurs 9.

Risbroskolan besöktes den 29 november till den 2 december 2011. Ansvariga inspektörer har varit Roland Fallström och Kjell Ahlgren. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvali-

Rapport

2012-04-23

2 (18)

Dnr 40-2011:1833

tetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 är genomförd redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

På Risbroskolan intervjuades rektor, lärare som undervisar i ämnet svenska, elever i årskurserna 7–9 samt elevhälsoteamet. Samtliga elever i årskurs 9 svarade på en kort elevenkät. Sju lektioner observerades varav en i en förberedelseklass. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje aspekt är ett medelvärde av bedömningen av aspektens indikatorer, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen.

Indikatorerna bedömdes på en skala 1-4:

- 1=huvudsakligen svag
- 2=fler svaga än starka sidor
- 3=fler starka än svaga sidor
- 4=huvudsakligen stark

Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten.

Resultat

Officiell statistik visar att skolans kunskapsresultat är överlag goda. Risbroskolan har de senaste fem åren nått mellan 94–99 procent i måluppfyllelse i ämnet svenska i årskurs 9. År 2011 når 99 procent av eleverna målen för betyget G i ämnet svenska. Statistiken visar att flickor når högre betyg än pojkar de senaste fem åren. År 2011 når 26 procent av flickorna betyget MVG medan endast 5 procent av pojkarna når högsta betyget.

Eleverna genomför nationella prov och lärarna använder dessa resultat i sitt arbete med bedömning och betygssättning. När det gäller relationen mellan nationella prov och slutbetyg i ämnet svenska i årskurs 9 får cirka 10 procent av eleverna år 2011 lägre betyg än vad provresultatet visar. Genomsnittet i riket är 3 procent. 16 procent av eleverna får högre betyg än vad provresultatet visar, vilket är i nivå med riket. Vidare visar statistiken att en stor andel elever inte når målen när det gäller momentet läsförståelse. Exempelvis når 25 procent av eleverna inte målen på delprovet läsförståelse år 2011. Av pojkarna är det nästan 30 procent. De senaste fem åren varierar andelen som inte når målen i momentet läsförståelse mellan 10 och 25 procent.

Skolans kvalitetsarbete i form av till exempel uppföljning, analys och omprövning av arbetsmetoder görs på lärarnivå, skolnivå och kommunnivå. Lärarna ser över kunskapsresultaten i ämnesgrupper och lämnar sedan resultaten vidare till rektor som tar med detta till rektorsgruppen för analys och diskussion.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen, trots att Risbroskolan uppvisar hög måluppfyllelse i ämnet svenska, att skolan behöver förbättra arbetet med att utvärdera och analysera skolans kunskapsresultat på de nationella proven i årskurs 9 i momentet läsförståelse och varför pojkar når lägre resultat än flickor. Vidare bör skolan se över bedömning och betygssättning och analysera orsakerna till att 10 procent av eleverna får lägre betyg än vad de nationella proven visar.

Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning
- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward¹

¹ framåtsyftande vägledning i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen.

Rapport

2012-04-23

4 (18)

Dnr 40-2011:1833

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självförtroende
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att det råder en positiv atmosfär där läraren tilltalar eleverna på ett positivt sätt, visar värme och empati samt lyssnar på vad eleverna har att säga. Det är oftast arbetsro i klassrummen, eleverna vet vad de ska arbeta med och är i de flesta fall sysselsatta. Lektionerna börjar i tid och eleverna är på plats. På de flesta lektionerna upplevs eleverna trygga och med något undantag är det en atmosfär där eleverna utmanas, tillåts ta risker eller göra misstag samt uppmuntras till att lyssna till varandra med intresse, allvar och respekt. Några lektioner värderades något lägre av Skolinspektionen då eleverna vid dessa lektioner inte gavs någon struktur för arbetet vid lektionsstart. Läraren informerar inte om vad som ska ske på lektionen eller kopplar arbetet till tidigare lektioner eller moment. Detta sker vid de tillfällen eleverna arbetar i någon form av ämnesövergripande arbete. Observationerna visar att eleverna vid dessa tillfällen har svårt att komma igång på grund av att de inte riktigt veta vad de ska göra. Ska de arbeta med svenskrelaterade uppgifter eller med samhällsorienterande uppgifter? Det skapar osäkerhet och eleverna känner sig inte trygga med det de ska göra. Vidare visar observationerna vid dessa tillfällen att läraren inte uppmuntrade eleverna i tillräckligt hög grad till att ta risker eller bli motiverade inför sitt arbete.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler starka än svaga sidor. Det är en positiv atmosfär och det är oftast arbetsro. Lärarna bör däremot i starten av lektionen i högre grad tydliggöra för eleverna vad de ska arbeta med för att skapa en ännu tryggare lärandemiljö och för att på så vis nå en högre måluppfyllelse.

Struktur och organisation

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner

- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

De observerade lektionerna visar på flera svaga än starka sidor i struktur och organisation. De flesta lektioner inleds genom att läraren välkomnar eleverna och i några fall finns det ett dagsschema på tavlan. Förutom vid ett tillfälle anger inte läraren syftet med lektionen eller lärandemålen för lektionen i inledningen eller hur de enskilda momenten och uppgifterna hör ihop med lektionens lärandemål. I den av Skolinspektionen utlämnade elevenkät svarar eleverna i årskurs 9 att lärarna på Risbroskolan från ett par gånger i veckan till ett par gånger om året pratar om vilka målen är med läsundervisning. Lektionsobservationerna visar att det varierar från lärare till lärare när det gäller att genomföra en välstrukturerad lektion där det finns ett logiskt flöde och en tillräcklig variation mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet. Vid något tillfälle sätter läraren in lektionen i ett större sammanhang, gör en koppling till tidigare lektioner eller till andra ämnesområden. Vid de tillfällen lektionerna bedömdes svagt satte eleverna igång utan någon form av information samt att inga avbrott gjordes för att kontrollera var eleverna befinner sig i sitt arbete. Observationerna visar att ett antal elever vid dessa tillfällen tappar fokus. Lärarna på Risbroskolan går ofta runt bland eleverna/grupperna men observationerna visar att endast ett fåtal lärare ställer utvecklande frågor för att få en bild av elevernas förståelse. I intervjuer med lärare och elever samt även vid observationer framkommer det att mycket av ansvaret ligger på eleverna att gå in på skolans olika informationssidor eller gemensamma sociala chatsidor för att ta reda på vilka mål och planeringar som gäller. Enligt lärarna sker en del av dialogen mellan lärare och elever där.

Samtliga av de observerade lektionerna visar på mestadels svaga sidor när det gäller att göra ett tydligt och sammanfattande lektionsslut. Lektionerna avslutas visserligen planerat men utan någon större sammanfattning eller anknytning till nästa lektion eller annat relevant i sammanhanget.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Struktur och organisation* uppvisar fler svaga än starka sidor. Läraren på Risbroskolan behöver i inledningen av lektionen på ett tydligare sätt informera om syftet med lektionerna och koppla det till de kunskapskrav som är aktuella, kontrollera var eleverna befinner sig genom att ställa utvecklande frågor samt göra ett tydligt sammanfattande lektionsslut.

Individanpassning, variation och utmaning

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen

Rapport

2012-04-23

6 (18)

Dnr 40-2011:1833

- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

De observerade lektionerna visar på flera starka än svaga sidor när det gäller att individanpassa utifrån elevernas behov. Observationerna visar på goda exempel där läraren ger individuella förklaringar och instruktioner på ett bra sätt utifrån elevernas behov samt ser till att eleverna får varierande uppgifter som är utmanande. Vid några lektioner har eleverna stöd i form av specialpedagog eller speciallärare och i något fall studiehandledning. Under dessa lektioner har eleverna även anpassat studiematerial. De lektioner som uppvisar fler svaga än starka sidor ger läraren inte några förklaringar och instruktioner på ett ändamålsenligt sätt utifrån elevernas behov (se även tidigare bedömningar). Läraren gör inte heller samtliga elever delaktiga i samtalet eller i de arbeten som utförs. Dessa lektioner handlar mest om att producera utifrån tidigare givna instruktioner. Vid vissa tillfällen sitter eleverna och pratar om annat, väntar på att läraren ska komma eller så sitter de på andra platser där läraren inte alltid har uppsikt. Enligt lärarna ska eleverna mejla till läraren om vad de har arbetat med och hur det har gått när de inte finns på plats. Detta skedde även under observation.

I samtal med elever framkommer det att de får stöd under lektionstid och det finns olika typer av hjälpmedel såsom ljudböcker, inskannade böcker och läspennor. Lärarna försöker se klasserna som en samling individer men att både anpassa sin undervisning efter klass och individ är en svår utmaning menar lärarna. Lärarna upplever att eleverna får stöd och att både lärare och elever kan få hjälp av speciallärare eller specialpedagog. En önskan lärarna har är att de som går in som stöd för eleverna i klassrummet ska ha den kompetens som krävs för att eleverna ska utvecklas.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, variation och utmaning* uppvisar fler starka än svaga sidor. Eleverna på Risbroskolan får mestadels det stöd de behöver och lärarna anpassar i hög grad sin undervisning utifrån elevens och gruppens behov. Däremot behöver samtliga lärare ge eleverna förklaringar och instruktioner på ett ändamålsenligt sätt utifrån elevernas behov. Dessutom måste alla lärare göra samtliga elever delaktiga i samtalet eller i de arbeten som utförs.

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar

- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande

Skolinspektionens bedömning

Observationerna visar att läraren mestadels involverar alla elever. Eleverna får möjlighet att svara på frågor, lämna synpunkter och komma med förslag. De får även möjlighet att bidra med egna erfarenheter och reflektioner, exempelvis hur eleverna uppfattade sin situation med att skaffa nya kompisar när de första gången kom till Sverige vilket var relevant i förhållande till gruppdiskussionen. Observationerna visar vidare att eleverna för det mesta är uppmärksamma och engagerade. De lyssnar oftast aktivt på lärarna och arbetar koncentrerat med enskilda uppgifter. Däremot får eleverna sällan konstruktiv och uppgiftsorienterad feedback. Enligt eleverna får de sällan detta vid läsundervisning, det är mest förekommande vid skrivuppgifter. Vid något tillfälle observerades när elever får en guidning direkt i gruppen om vad som behöver utvecklas för att bli bättre på att läsa. Enligt läraren har eleverna svårt att hantera det i början men efter en tid vänjer de sig vid att få konstruktiv återkoppling i grupp.

Observationerna visar vidare att lärarna inte låter eleverna utvärdera lektionerna för att ta reda på hur eleverna tycker att det gått. Fokus ligger på vad som ska göras inför nästa lektion och något utrymme för att reflektera över arbetsprocessen eller lärandet ges inte. Samtal med elever och i den av Skolinspektionen genomförda elevenkät visar att eleverna sällan eller aldrig utvärderar lektionen som ett avslut på lektionen. Svaren visar på att det görs ett par gånger per år. Enligt lärare görs detta oftast vid avslutet av ett ämnesområde. En lärare uttrycker att det är viktigt att även eleverna ger läraren konstruktiv återkoppling på undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar fler svaga än starka sidor. För att eleverna ska kunna utvecklas och nå en högre måluppfyllelse i momentet läsning behöver lärarna förbättra arbetet med att involvera alla elever, ge dem möjligheter till inflytande och eget ansvar samt kontinuerligt ge eleverna konstruktiv återkoppling på vad de behöver utveckla för att nå lärandemålen. Samtliga observerade lärare bör i högre grad låta eleverna samtala om lärandet i undervisningen, om arbetsprocesserna samt reflektera över och utvärdera sitt lärande.

Rapport

2012-04-23

8 (18)

Dnr 40-2011:1833

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Skolans övergripande arbete med läsundervisning

Exempel på utgångspunkter vid granskningen

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stödinsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen
- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

Risbroskolan arbetar efter handlingsplanen "Handlingsplan för språk, läs- och skrivutveckling F-9". Tanken till att utarbeta planen väcktes av Hildagruppen, ett nätverk i kommunen för specialpedagoger och speciallärare. Syftet med planen är att skapa förutsättningar för Fagerstas kommunala skolor att på ett likvärdigt sätt uppmärksamma, stödja och utveckla alla elevers individuella språk, läs- och skrivutveckling. Ytterligare ett syfte är att stimulera och höja kompetensen hos personalen. I planen beskrivs olika arbetsgångar och insatser som ska eller kan genomföras. Planen innehåller även en matris som beskriver hur arbetet sker i de olika årskurserna. När det gäller läsundervisning beskrivs i planen förslag till insatser som kan eller ska genomföras i årskurserna 7-9. Exempel på detta är: träna ord- och läsförståelse via läslogg, läsecirkel/gruppdiskussioner kring skönlitteratur, kartläggning av läsförmågan samt olika stödinsatser som kan ges till elever med lässvårigheter. Enligt elevhälsoteamet som

deltagit i utarbetandet av planen är den fortfarande under utveckling och mitt i en process. Exempelvis har gruppen utarbetat förslag till arbetssätt som ska vara språkutvecklande men som behöver bearbetas vidare. Enligt den reviderade planen 2010/11 har den lett till en ökad samsyn och en utveckling bland deltagarna. Av intervjuer med lärare framkommer det att planen är ett levande dokument.

Skolans miljö stödjer lärandet på flera områden. Samtliga elever i årskurserna 7–9 har en egen dator, alla salar är utrustade med stationära datorer, det finns datavagnar med ett antal bärbara datorer, projektorer finns i nästan samtliga klassrum samt bibliotek som är öppet för eleverna under skoltid och som sköts av en lärare. Intervjuer med elever och lärare visar att det är ett väl fungerande bibliotek och som används i hög grad. Vidare är det gott om undervisningslokaler och enligt elever, lärare och rektor har skolan en bra tillgång till läromedel och material.

Skolan har en tydlig arbetsgång när man upptäcker att en elev eventuellt är i behov av särskilt stöd. Enligt elever, lärare och rektor så fungerar arbetet med "stöd" bra. I handlingsplanen för språk, läs- och skrivutveckling beskrivs även vilka former av mätinstrument som ska användas samt vilka insatser som ska vidtas för elever som har stor läs- och skrivproblematik. Dokumentationen visar att skolan kontinuerligt följer upp de stödinsatser som sätts in.

I samtal med lärarna framkommer det att de inte har fått kompetensutveckling specifikt i läsundervisning de senaste två åren. Däremot menar lärarna att de har fått kompetensutveckling utifrån den profil arbetslaget arbetar efter samt att det inte är svårt att få den kompetensutveckling de behöver om de själva söker. Enligt rektor ges kompetensutveckling i form av "workshops" där även ämnet svenska har varit en del.

Granskningen visar inget annat än att eleverna får det garanterade antalet timmar i ämnet svenska utifrån skolans timplan. Däremot visar observationerna att det är oklart för eleverna när de arbetar ämnesövergripande om det handlar om svenska eller ett annat ämne.

En granskning av skolans lokala pedagogiska planeringar (LPP) visar att läroplanen och kursplanerna används som utgångspunkt när undervisningen planeras. Rektorer och den centrala utvecklingsgruppen i Fagersta har arbetat fram en mall som lärarna använder när de planerar sina ämnen eller tematiska områden. I skolans LPP tydliggörs och konkretiseras målen för arbetsområdet. Dessa finns enligt lärarna att tillgå för eleverna och vårdnadshavare på en databas på internet. Enligt eleverna påminns de ofta att gå in och titta där både vad gäller planeringar och vilka målen för arbetsområdet är. Detta framkom även under klassrumsobservation.

Sedan något år tillbaka arbetar skolan med olika profiler (se under rubriken *Bakgrundsuppgifter om Risboskolan*) som eleverna får välja mellan. Dessa profiler bildar även skolans arbetslag. Utifrån profilernas olika inriktningar arbetar lärarna med olika ämnesintegrerade teman. Tidigare kunde skolan jobba med 14 olika teman, vilket blev för mycket för eleverna. Enligt rektorn har indelningen i olika profiler förbättrat och strukturerat upp arbete mer. Vid granskningen förekom samarbete mellan svenska och de

Rapport

2012-04-23

10 (18)

Dnr 40-2011:1833

samhällsorienterande ämnena. Enligt lärarna försöker de samverka mellan olika ämnen när det finns naturliga kopplingar inom arbetsområdet och de utgår då från ämnets kunskapskrav vid bedömningar. Observationerna visar däremot att det inte alltid är klart för eleverna vilket ämne de bedöms i. Arbetar eleverna exempelvis i tematiskt arbete där flera ämnen ingår har eleverna inte klart för sig att det är just svenska eller samhällskunskap de bedöms i under den aktuella undervisningssituationen. Även i intervjuer med elever i årskurs 9 framkommer det att detta är oklart.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Skolans övergripande arbete med läsundervisning* uppvisar huvudsakligen starka sidor. Skolan arbetar aktivt efter en läs och skrivutvecklingsplan. Skolans miljö stödjer lärandet på flera områden. Skolans lokala pedagogiska planeringar (LPP) visar att läroplanen och kursplanerna används som utgångspunkt när undervisningen planeras. Skolans olika profiler har förbättrat och strukturerat upp arbete mer.

För att nå ett bättre resultat behöver skolan i högre grad tydliggöra för eleverna vilket ämne de bedöms i under den aktuella undervisningssituationen.

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter
- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter
- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen
- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

Skolinspektionen bedömer

Den elevenkät som Skolinspektionen genomförde i samband med granskningen samt dokumentation från skolan visar att eleverna får ta del av olika texttyper. I undervisningen används skönlitterära texter (romaner, noveller, dikter), sakprosatexter (nyhetsartiklar), texter från andra ämnen, texter från olika medier, samt texter från läroböcker. Elevintervjuerna bekräftar detta. Vanligast förekommande enligt eleverna är skönlitteratur samt texter från läroböcker.

Observationerna visar att eleverna hämtar sina texter från olika medier exempelvis internet, faktaböcker och läroböcker i andra ämnen. Under de observationspass där ett ämnesintegrerat arbete sker arbetar eleverna en hel del med sakprosatexter hämtade från internet. Även texter hämtade från film bearbetas vid ett observationstillfälle. Enligt lärarna har eleverna stor frihet att välja vilka texter som de ska bearbeta och läsa i temaarbeten. När det gäller skönlitteratur varierar det. Eleverna har stor frihet att välja den skönlitteratur de vill läsa men emellanåt väljer lärarna ut böcker till eleverna för att utmana dem i sin läsning. Friheten att välja böcker växer med ålder och mognad menar lärarna. Detta bekräftas i elevintervjuer.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* uppvisar huvudsakligen starka sidor. Eleverna på Risbroskolan får ta del av olika texttyper.

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär
- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter
- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

Skolinspektionens bedömning

Flera av de observerade lektionerna är en del i ett arbetsområde/tema i vilka eleverna läser och söker information kring det arbetsområde de arbetar med. En lektion var en vidare bearbetning av en film och vid ett tillfälle observerades en lektion i svenska i en förberedelseklass. Lärarna i svenska uppger att man inte ändrat lektionens upplägg inför granskningen.

De observerade lektionerna varierar i bedömningen från huvudsakligen svagt till huvudsakligen starkt. Vid de lektioner som bedöms svagt där anpassar läraren inte undervisningen efter textens syfte och karaktär. Texterna eleverna arbetar med ges inte ett sammanhang, de går inte igenom i förväg i helklass eller grupper för att eleverna ska bli förtrogna och få en förförståelse, endast vid ett fåtal tillfällen går läraren igenom textens syfte eller bearbetar nya ord. Anledningen till detta kan vara att observationerna görs i en pågående process. På de lektioner där textbearbetning har en mer framträdande roll läser eleverna själva texterna utifrån tilldelade böcker, självvalda böcker eller färdiga arbetsplaneringar. I intervju med lärarna framkommer att de i starten av

Rapport

2012-04-23

12 (18)

Dnr 40-2011:1833

exempelvis ett tema eller arbetsområde försöker ge eleverna en upplevelse genom att diskutera svåra ord, läsa en inledning av en berättelse för att se om eleverna känner igen sig, diskutera med eleverna vilket material de kan använda sig av i temat. I exempelvis tema "sex och samlevnad" diskuterade lärarna tillsammans med eleverna vilka filmer som kan vara aktuella att titta på. Elevintervjuerna bekräftar att lärarna på olika sätt försöker förbereda eleverna inför texter eller arbetsområden.

Observationerna visar att eleverna sällan ges några lässtrategier för hur de kan arbeta med texterna. I samtal med eleverna framkommer det att de känner igen olika strategier men det varierar mellan årskurserna och vilka lärare eleverna har hur mycket man arbetar med detta. Enligt lärarna försöker de träna eleverna i att läsa olika texttyper men de gör det för sällan. Lärarna är osäkra på om eleverna kan de olika lässtrategierna. Under de lektioner som uppvisar huvudsakligen svaga sidor kunde lärarna enligt Skolinspektionen ha tydliggjort olika lässtrategier och tillsammans med eleverna diskuterat för och nackdelar med vilka tekniker som ska användas inför bearbetning av de olika texterna.

Vid några tillfällen kunde man observera att de texter eleverna bearbetade utgår från elevernas intressen. Det handlar emellertid mest om att välja land att forska om, eller annat utifrån en förutbestämd planering. Lärarna menar att de försöker få respons av eleverna genom olika utvärderingar som därefter kan ligga till grund för nästa arbete eller tema. Den elevenkäten som skolinspektionen genomförde i årskurs 9 visar att lärarna lyssnar på eleverna om de har förslag och att de i genomsnitt en gång i månaden ändrar undervisningen efter elevernas önskemål.

De lektioner som får en högre bedömning utifrån observationsunderlaget där ger läraren texten ett sammanhang, går igenom och bearbetar svåra ord, texten eller filmen som setts. Eleverna får öppna och slutna frågor som sedan bearbetas i grupper och i helklass. Gemensamt för ett flertal av de observerade lektionerna är att läraren använder texter som en del i ett ämnesövergripande arbete och att eleverna ges möjlighet att vara produktiva i förhållande till de texter de arbetar med.

Flera lektioner startas utan någon form av koppling till tidigare lektioner och det är sällan man inleder eller avslutar med att diskutera, uttrycka tankar och åsikter om de texter eleverna arbetar med.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper* uppvisar fler starka än svaga sidor. Undervisningen behöver utvecklas genom att förbereda eleverna inför texterna även om de ingår i ett tematiskt arbete samt ge eleverna större möjlighet att reflektera över det lästa, individuellt, i grupp eller i helklass. Genom att gå igenom en texts syfte och struktur, sätta in texten i dess historiska och litterära sammanhang, diskutera svåra ord eller låta elever-

na vara produktiva i relation till texten kan läraren underlätta elevernas förståelse av textens innehåll och form.

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala medi-ers språk och funktion
- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala me-dier

Skolinspektionens bedömning

Höstterminen 2010 startade Risboskolan ett projekt med "En till En". Det innebär att alla lärare och elever har egna små bärbara datorer. Skolan har även i övrigt investerat i projektorer, extra datorer i datavagnar, interaktiv skrivtavla i något klassrum samt trådlöst nätverk och alternativa digitala verktyg och läromedel. Kommunen står för teknisk support och skolan har en IT-pedagog som hjälper eleverna fem dagar i veckan. Vid granskningstillfället arbetar kommunen med att upprätta en IKT- plan för grundskolorna i Fagersta kommun. Dessutom har alla lärare genomgått Skolverkets PIM utbildning. I Risboskolans lokala pedagogiska planeringar som Skolinspektionen tagit del av förekommer planeringar av arbetssätt i att arbeta med olika digitala medier emellertid i liten grad.

Observationerna visar att det varierar i vilken grad lärarna använder olika digitala me-dier i sin läsundervisning eller i ämnet svenska. Då alla elever har egna datorer visar observationerna att det är naturligt för dem att söka information, hämta och bearbeta text från olika media och detta i samarbete med andra ämnen. Däremot framkommer det vid observationer att eleverna sällan ges möjlighet att uttrycka tankar och åsikter där det finns en sändare och mottagare förutom med läraren. Enligt den elevenkät års-kurs 9 besvarade är det vanligast att eleverna arbetar med texter på internet eller på dator. De tittar nästan aldrig på olika Tv-program. Ett par gånger om året arbetar ele-verna med film eller läser dagstidningar samt andra tidskrifter. Vid en lektion som bedöms som huvudsakligen stark får eleverna diskutera och reflektera kring en film utifrån olika perspektiv. Eleverna bearbetar detta i grupper men även i ett dialogiskt klassrum där läraren även låter eleverna utgå från egna erfarenheter. I intervju fram-kommer det att lärarna använder filmmediet eller andra digitala medier i olika grad. Lärarna är överens om att IT-verktygen är viktigt för den pedagogiska verksamheten.

Rapport

2012-04-23

14 (18)

Dnr 40-2011:1833

En lärare menar att eleverna utvecklar novellskrivandet genom att titta på eller bearbeta film. Eleverna använder filmens anslag mer och mer i sitt skrivande menar läraren. Vidare visar observationerna med undantag av något tillfälle att lärarna sällan går igenom mediernas språk och hur de påverkar oss samt hur man prövar olika källors tillförlitlighet. Observationerna visar att lärarna vid flera tillfällen skulle kunna göra det. I intervjuer med elever framkommer det att eleverna i årskurs 9 arbetar mer med olika digitala medier än eleverna i årskurserna 7 och 8 gör.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediernas språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap* uppvisar fler starka än svaga sidor. Det är naturligt för eleverna på Risboskolan att använda datorer samt söka och bearbeta information på internet eller andra medier. Detta varierar emellertid utifrån vilken årskurs eleverna går i samt vilken lärare som undervisar. För att främja läsutvecklingen samt för att kunna ge eleverna kunskap om olika digitala mediernas språk och funktion behöver undervisningen, oavsett lärare eller årskurs, på skolan ytterligare utveckla möjligheten att använda och integrera olika digitala medier i läsundervisningen. Det är också viktigt att skolan i högre grad ger eleverna verktyg för att kunna kritiskt granska olika medier.

Följer skolan/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tar uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bearbeta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsundervisningen

I skolans handlingsplan för språk, läs- och skrivutveckling som beslutats i Fagersta kommun framgår vilka instrument skolan ska använda sig av för att upptäcka barn som behöver stimulering i sin språkutveckling samt vilka instrument lärarna ska använda sig av för att mäta elevernas läsförståelse. Enligt lärarna följer man planens intentioner för att nå en högre måluppfyllelse. Exempelvis startade skolan olika läsgrupper efter det att läsförståelsetester i årskurs 7 visade på ett behov. Lärarna väljer ut elever utifrån elevernas resultat och lärarnas kännedom om eleverna för att sätta ihop till olika grupper. Syftet med läsgrupperna är exempelvis att ge eleverna individuella tekniska verktyg i form av olika anpassningar i exempelvis Word, lära eleverna att an-

vända datorerna som ett hjälpmedel etc. En stor del av läsgruppens innehåll enligt skolans dokumentation handlar om lässtrategier och anteckningsteknik. Utifrån skolans dokumentation framkommer även att specialpedagog och IT-pedagog/resurspedagog har möjlighet att följa upp eleverna genom klassrumsobservationer.

Skolans kvalitetsarbete i form av till exempel uppföljning, analys och omprövning av arbetsmetoder görs på lärarnivå, skolnivå och kommunnivå. Lärarna ser över kunskapsresultaten i ämnesgrupper och lämnar resultaten sedan vidare till rektor som tar med detta till rektorsgruppen för diskussion och analys. I intervjuer med skolans stödteam och lärare framkommer det emellertid att man måste bli bättre på att diskutera läsning och läsförståelse i ett bredare kommunövergripande perspektiv. Enligt lärarna fungerar det bra att diskutera elevernas resultat upp i systemet mot gymnasiet men svårare neråt i de lägre årskurserna för att diskutera hur skolan kan utvecklas för att förbereda eleverna för den fortsatta skolgången.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Följer skolan/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tar uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen* uppvisar fler starka än svaga sidor. Rektorn och lärare följer upp resultaten i svenska på skolnivå samt tar tillvara resultaten för att förbättra läsundervisningen.

Skolan behöver dock förbättra arbetet med att utvärdera och analysera skolans kunskapsresultat på de nationella proven i momentet läsförståelse och varför pojkar når lägre resultat än flickor (se *Resultat* sidan 4).

Bakgrundsuppgifter om Risbroskolan

Risbroskolan är lokaliserad till ett skolområde i Fagersta kommun. Den omfattar årskurserna 7–9 med 357 elever. Risbroskolan är kommunens enda skola med årskurs 7–9 och tar emot elever från Alfa-, PerOls- och Mariaskolan. En rektor ansvarar för årskurserna 7–9, och har till sin hjälp ett skolledarstöd på 50 procent. Skolan arbetar med tre olika profileringar: Science/matte/teknik, ArtMedia samt Idrott och hälsa/ledarskap. Arbetslagen är i årskurserna 7–9 även profilarbetslag.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförstå-

Rapport

2012-04-23

16 (18)

Dnr 40-2011:1833

else under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Struktur och organisation

Individanpassning, variation och utmaning

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och betygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas. Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande läraren kort före och efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas. Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna

Rapport

2012-04-23

18 (18)

Dnr 40-2011:1833

får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun